

Multidiszciplináris kihívások Sokszínű válaszok

A BGF KVIK KÖT TANULMÁNYKÖTETE

KULTÚRA
VALÓSÁG
INFORMÁCIÓ
FEJLESZTÉS

2014/1

Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar,
Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tanulmánykötete

On-line tanulmánykötet

Kiadó neve: BGF KVIK Közgazdasági Tanszéki Osztály

Kiadó székhelye: Bp, 1054, Alkotmány utca 9-11. I. em. 121.

Kiadásért felelős személy: dr. Hamar Farkas Ph.D.

Főszerkesztő: dr. Hamar Farkas Ph.D.

A borító Czeizel Balázs grafikus ötlete alapján készült

ISSN:

MULTIDISZCIPLINÁRIS KIHÍVÁSOK
SOKSZÍNŰ VÁLASZOK
2014/1. kötet

Jelen tanulmánykötetet Harmat Zsigmond kollégánk, barátunk emlékének ajánljuk. Isten veled Tanár Úr, Isten veled Zsiga!

**Budapesti Gazdasági Főiskola,
Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar,
Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály
Tanulmánykötete**

Budapest, 2014. május 5.

Működő tőkebefektetések, munkaerő költségek és a versenyképesség alakulása közép-európában 2010-2013 között

Az elemzés a 2010-2013 közötti időszakban vizsgálta a működő tőkebefektetések alakulását, a zöldmezős beruházások változását a közép-európai országokban, azaz a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Lengyelországban, és Szlovákiában. Bemutatja, hogy az egyes országok hogyan kezelték a pénzügyi válság hatásait. A multinacionális cégek befektetési döntéseinek vizsgálata indikációt nyújt arra, hogy a külföldi befektetők szemében ezek az országok mennyire tudták megőrizni, esetleg javítani versenyképességüket. Az országok gazdasági teljesítményének vizsgálatához az emberi erőforrásokhoz kapcsolódó mutatószámok is összehasonlításra kerültek, így a foglalkoztatási és munkanélküliségi ráták, a munkaerő költségek és a human erőforrás hatékonysági adatok is. A régiós országok versenyképességének a vizsgált időszakra vonatkozó elemzése az Európa 2020 Stratégia versenyképességre vonatkozó beszámolója alapján megerősítette, hogy a működő tőkebefektetések, a munkaerő költséghatékonyság és a nemzetközi versenyképesség változásai egymással kölcsönhatásban állnak. Az országok teljesítménye alapján megállapítható, hogy Csehország meglehetősen jól teljesített, Lengyelország folyamatosan javított pozícióján. Szlovákia egyes években és bizonyos területeken jó eredményeket ért el, míg Magyarország, ha enyhe mértékben is, de visszaesett a többi három országhoz képest.

The paper overviewed the Foreign Direct Investments dynamics, including the Foreign Direct Investments inflows, increases and decreases of the FDI stocks and greenfield investments into the Central European countries, covering Czech Republic, Hungary, Poland, and Slovakia over the period of 2010-2013. It reviewed how successful these countries were in dealing with the negative consequences of the financial and economic difficulties that arouse in this region. The multinational companies' investment decisions gave a true and correct picture of how these countries could maintain or improve their attractiveness in the eyes of the foreign investors. From the perspective of their medium term economic performances some of the human resource related indicators, namely the employment and unemployment rates, the labour cost, labour efficiency and human resource efficiency measures were analysed as well. The development of these countries' competitiveness over the same period was in the focus of the analysis afterwards. The different competitiveness indicators were compared and evaluated in line with the latest Europe 2020 Competitiveness Report while putting the Central European countries into the wider European context. Data underlined to what extent these indicators, namely the FDI, labour cost efficiency and international competitiveness are interdependent and interrelated. The overall picture confirmed that the Czech Republic navigated fairly well the years after the crisis, while Poland was continuously improving its positions. Slovakia had some areas and years with good performances, while Hungary was slightly losing momentum compared to the other three countries.

Működő tőkebefektetések, befektetett működő tőkeállomány, és zöldmezős beruházások

A közép-európai országokba irányuló működő tőkebefektetésekre vonatkozó elemzést érdemes először a nemzetközi folyamatok áttekintésével kezdeni. A globális működő tőkebefektetések területén a 2013-as évben az előzetes várakozások és pesszimista előrejelzések, valamint a 2012-es csökkenés ellenére, egy jól érzékelhető, 9%-os növekedés történt. A működő tőkebefektetések összértéke elérte az 1,450 milliárd dollárt. 2012-ben az összérték 1,330 milliárd dollárt tett ki. A UNCTAD által összeállított beszámoló, a World Investment Report (WIR2014) szerint a növekedés globálisan érvényes trend volt: a működő tőkebefektetések területén minden régióban növekedés következett be, így a fejlett és a feltörekvő piacokon, és az átmeneti gazdaságokban is.

A fejlett országokba irányuló működő tőkebefektetések összértéke elérte az 566 milliárd dollárt. Ez 9%-os bővülést jelentett. A fejlődő országokba 2013-ban befektetett működő tőke 778 milliárd dollárt tett ki, amely 54%-os részarányt képviselt a globális tőkemozgásokon belül. Ebben az évben az átmeneti gazdaságok is 7%-os növekedést könyvelhettek el, 106 milliárd dolláros befektetett működő tőkeállománnyal.

Ugyanakkor továbbra is igaz az a megállapítás, hogy a legfontosabb befektetők legnagyobb részben a fejlett országok közül kerülnek ki. Mellettük több feltörekvő ország is képviselteti magát, így Kína és néhány BRIC ország is. Komoly befektetőnek számít még az Egyesült Arab Emírségek, a Koreai Köztársaság, és Törökország is. Ezzel együtt a két legnagyobb működő tőkebefektető ország az Egyesült Államok és Kína, majd őket követi Japán és az Egyesült Királyság.

A közép-európai országok szempontjából talán még fontosabb annak vizsgálata, hogy a befektetésre kiszemelt célországok megítélése hogyan alakult, azaz mely régiók illetve országok számítottak a legvonzóbbaknak a befektetők számára. Erre vonatkozóan is készült egy UNCTAD felmérés, (World Investment Prospect Survey 2014), mely a transznacionális cégek preferenciái alapján került összeállításra.

Bizonyára nem meglepő, de a legvonzóbb célországok között is az Egyesült Államok és Kína állnak a lista élén. Majd Indonézia, India, Brazília, Németország, az Egyesült Királyság, Thaiföld, Vietnam és Oroszország következnek. Az egyetlen ország a közép-európai régióból Lengyelország, amelynek sikerült a top tizenöt célország közé bekerülnie: Lengyelország a 13. helyezést érte el a legvonzóbb célországok rangsorában.

A felmérés egyébként azt is megerősítette, hogy a transznacionális cégek továbbra is a közvetlen tőkebefektetéseket részesítik előnyben, más közvetett befektetési formákkal szemben. Ez azzal együtt igaz, hogy a nem tőkejellegű befektetések kisebb kockázatot jelentenek, alacsonyabb kezdeti beruházási összegre van szükség, valamint könnyebben megvalósítható a kivonulási stratégia is, egy kedvezőtlen fordulat esetén. Mégis, a felmérés eredményei szerint csak a transznacionális cégek ötöde tervezte, hogy a külföldön licenz, beszállítói, vagy egyéb partnerségi megállapodások révén folytasson expanziós stratégiát.

Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia, azaz a négy közép-európai ország működőtőke befektetésekre vonatkozó adatai a UNCTAD statisztikák felhasználásával kerültek összehasonlításra. A működő tőkebefektetések vizsgálata során különösen fontos arra is tekintettel lenni, hogyan alakult ezen országok tőkevonzó és versenyképessége. Az adatokat áttekintve egyértelműnek tűnik a megállapítás: a régió a vizsgált időszakban is vonzó befektetési célpontnak számít.

tott (1. táblázat). A UNCTAD adatai alapján (UNCTAD country factsheets and statistics, UNCTAD 2014), a pénzügyi válságot megelőző 2005-2007 közötti időszakban, átlagosan évente 37, 475 milliárd dollár működő tőkebefektetés érkezett a közép-európai régió országaiba. A rendelkezésre álló adatok alapján a 2010-es években ezt az értéket eddig még nem sikerült megismételni. 2011-ben és 2012-ben is 30 milliárd fölötti tőkebefektetés történt: 32,715 milliárd dollár illetve 30,852 milliárd dollár, de ezek még így is a 2010-es szint alatt maradtak.

1. táblázat: Működő tőkebefektetések Közép-Európában (millió dollárban)

	2005-2007 átlag	2010	2011	2012	2013
Csehország	9187	6141	2318	7984	4990
Lengyelország	17819	13876	20616	6059	-6038
Magyarország	6159	2202	6290	13983	3091
Szlovákia	4310	1770	3491	2826	591
Totál	37475	23989	32715	30852	2634

Forrás: The United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Report 2014 – Czech Republic, Poland, Hungary, Slovakia

A működő tőkebefektetések területén a közép-európai országoknak a pénzügyi válság egyik súlyos következményeként nagyon komoly mértékű visszaesést kellett elkönyvelniük a 2010-es évben. A 37,475 milliárd dollárról bekövetkezett zuhanás 23,989 milliárd dollárra ezzel együtt a világgazdaság egészében bekövetkezett negatív fordulattal megegyezően történt. A visszapattnás is viszonylag gyorsan bekövetkezett, a beérkező működő tőkebefektetések összértéke már 2011-ben 32,715 milliárd dollárra ugrott. Ezt a szintet megközelítette a 2012-es adat is, 30,852 milliárd dollárral. A 2013-as visszaesés pedig néhány rendkívüli tételre vezethető vissza.

A közép-európai országok egyéni teljesítményét megvizsgálva elmondható, hogy a Cseh Köztársaság erős pozíciót ért el már a válságot megelőzően is. Az ország a legmagasabb egy főre jutó működő tőkebefektetéssel rendelkezett, a beérkező működőtőke összértéke pedig 9,187 milliárd dollárt ért el. A válság által okozott visszaesés a Cseh Köztársaságban is jelentős volt, hiszen 2010-ben a beérkező működő tőke 6,141 milliárd dollárra esett vissza. Sőt a zuhanás 2011-ben is folytatódott, 2,318 milliárd dollárra. A 2012-es év azonban ismételen növekedést hozott, a 7,984 milliárd dolláros adat kifejezetten jónak mondható. Sajnos ezt nem követte további erősödés, mert 2013-ban ismét csökkent a beérkező működő tőke összértéke, 4,990 milliárd dollárra.

Lengyelország, mint a közép-európai régió legnagyobb gazdasága, igen komoly tőkevonzó képességgel rendelkezett. Ennek köszönhetően nominálisan a legmagasabb értékeket érte el. A válságot megelőző évek átlaga Lengyelország esetében 17,819 milliárd dollár volt. Erről az értékről következett be egy 23%-os, jelentős visszaesés 13,876 milliárd dollárra. A lengyel visszaesés mértéke azonban még mindig kisebb volt a cseh visszaesés mértékénél. A 2011-es év nagyon jó eredményt hozott, de ezt követően mindkét évben, azaz 2012-ben és 2013-ban is csökkent a beáramló működőtőke értéke.

Magyarországon volt a legnagyobb a visszaesés a válságot megelőző évekhez képest: a beérkező működőtőke befektetések értéke kevesebb, mint a felére esett vissza. Szerencsére egy gyors vissza-

pattanás komoly eredményt hozott, és a 6,290 milliárd dolláros összérték egyben azt is jelentette, hogy a magyar adat a válságot megelőző szintet ismét elérte. Az egyszeri tételek miatt rendkívüli 2012-es év után a 2013-as 3,091 milliárd dolláros adat azonban nagyjából csak a válságot megelőző évek átlagának a felét érte el.

A szlovák működőtőke beáramlás relatíve kedvező mértékű volt a pénzügyi válságot megelőző években, az átlag meghaladta a 4 milliárd dollárt. Szlovákia számára a 2010-es visszaesés és az 1,770 milliárd dollár összérték, érzékeny veszteséget jelentett. Szerencsére a 2011-es 3,491 milliárd dolláros érték már biztatónak tűnhetett, de sajnos ezt követően a 2012-es és 2013-as évek ismét drasztikus csökkenést hoztak. A 2013-as 591 milliós működőtőke érték gyengének számít.

A befektetett külföldi működő tőkeállomány vizsgálatánál egyértelműen látszik, hogy hosszabb időszakra visszatekintve mindegyik ország haszonélvezője volt a működő tőkebefektetéseknek. Az állomány alakulásánál mindamelllett kisebb fluktuációval kellett számolniuk, mint az évente ingadozó beérkező tőkebefektetések esetében. Az egyszeri tételek, illetve a más célországba irányuló átmenő befektetések sem jelentkeztek az állomány hosszabb időszakot átfogó alakulásánál (2. táblázat).

2. táblázat: Külföldi működő tőkeállomány Közép-Európában (millió dollárban)

	2010	2011	2012	2013
Csehország	128504	120569	136442	135976
Lengyelország	215639	203111	235113	252037
Magyarország	90775	85431	103484	111015
Szlovákia	50328	51980	55816	58832

Forrás: The United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Report 2014 – Czech Republic, Poland, Hungary, Slovakia

2010-ben a külföldi működő tőkeállománya a Cseh Köztársaságban 128,504 milliárd dollárt tett ki. A 2011-es esztendő egy enyhe csökkenést eredményezett, de a következő évben az állomány 136,442 milliárd dollárra emelkedett, és 2013-ban is nagyjából ezen a szinten maradt, 135,976 milliárd dollárral. Így összességében megállapítható, hogy a cseh külföldi működőtőke állomány a 2010-es szint felett zárt, és az egy főre jutó állomány tekintetében is a legmagasabb értéket képviselte a közép-európai országok között.

Lengyelországban is erős emelkedést mutatott a külföldi működő tőkeállományának alakulása. A vizsgált időszak első évében, 2010-ben 215,639 milliárd dollárt ért el. A 2011-es csökkenést követően azonban ismét emelkedésnek indult, és a 2012-es 235,113 milliárd dolláros érték után, 2013-ban 252,037 milliárd dollárt mutatott. Ez az elismerésre méltó növekedés tükrözte az ország gazdaságának méretét és a válságot követő években felmutatott jó teljesítményét.

Magyarországon is kétszámjegyű volt a növekedés a periódus egészét illetően. A 2010-es induló évben az állomány 90,775 milliárd dollár volt, majd ezután a 2011-es év visszaesést hozott 85,431 milliárdra. A következő két évben folyamatos emelkedés volt tapasztalható, a külföldi működő tőkeállománya először 103,484 milliárd dollárt, majd 111,015 milliárd dollárt ért el.

Szlovákia illeszkedett a régió országainak teljesítményéhez, sőt a szlovák külföldi működő tőkeállományban a 2011-es év nem hozott menetrendszerű visszaesést. Az utána következő két évben is nagyon pozitív eredményekkel büszkélkedhetett az ország, 2013-ban a külföldi működőtőke állomány már elérte az 58,832 milliárd dollárt.

A zöldmezős beruházások alakulását érdemes külön is áttekinteni, mivel ez jó visszajelzést ad az egyes országok tőkevonzó képességéről. A 2011-2013 közötti időszakban hektikusnak tekinthető mozgások is történtek, de ezzel együtt a régió országaiban kivétel nélkül csökkenő tendencia volt megfigyelhető (3. táblázat).

3. táblázat: Zöldmezős beruházások Közép-Európában (millió dollárban)

	2011	2012	2013
Csehország	4874	2690	3805
Lengyelország	13024	11891	7960
Magyarország	3213	2502	2118
Szlovákia	5664	1420	1758

Forrás: The United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Report 2014 – Czech Republic, Poland, Hungary, Slovakia

A Cseh Köztársaságban 4,874 milliárd dollár értékben történt zöldmezős beruházás 2011-ben. A 2012-es év egy komolyabb visszaesést hozott, de sajnos a 2013-as 3,805 milliárd dollár sem érte el a 2011-es szintet.

Lengyelországban egy kicsit meglepő módon mindkét évben csökkenés mutatkozott. A kezdeti 13,024 milliárd dolláros beruházási adat nagyon jónak volt mondható. Ez 2012-ben először 11,891 milliárdra, majd 2013-ban újabb eséssel 7,960 milliárd dollárra esett vissza.

Magyarországon folyamatos csökkenést mutatnak az adatsorok a 2011-es 3,213 milliárd dollárról 2012-ben először 2,502 milliárdra, majd 2013-ban 2,118 milliárd dollárral esett vissza a zöldmezős beruházások értéke.

2011-ben Szlovákia magas zöldmezős beruházási összértéket ért el. Ezt követően azonban komoly visszaesés jelentkezett, 2012-ben a beruházások értéke lecsökkent 1,420 milliárd dollárra, és az enyhe 2013-as korrekció az 1,758 milliárd dolláros beruházási volumennel azt jelentette, hogy Szlovákia is csökkenést regisztrált ezen időszakban.

Foglalkoztatási és munkanélküliségi ráták, munkaerő költségek és hatékonysági mutatók

A 2010-2012-es időszakra vonatkozóan, a közép-európai országokban az átlagos munkanélküliségi ráta alakulása az OECD adatai alapján (OECD Factbook Economic, Environmental and Social Statistics 2014) viszonylag jelentős különbségeket mutatott. A Cseh Köztársaság rendelkezett a legalacsonyabb, 6,99%-os munkanélküliségi adattal, majd Lengyelország következett még mindig 10% alatti mutatószámmal, 9,81%-kal. A másik két közép-európai ország közül Szlovákiában nagyon magas, a régióban is a legmagasabb 14,04 %-os munkanélküliség volt, és Magyarország is komoly, 11,83%-os munkanélküliséggel küzdött. Különösen ez utóbbi két ország példája igazolja milyen nagy problémát jelentett a régió számára a munkanélküliség kezelése a pénzügyi válságot követően.

Ha a teljes foglalkoztatásra vonatkozóan azt is megvizsgáljuk, hogy a munkaképes korú lakosság hány százaléka rendelkezett munkahellyel, akkor ismét komoly különbségekkel találkozunk. Magyarország állt a lista legutolsó helyén, egy igen alacsonynak mondható 56,14%-os foglalkoztatási rátával. Lengyelország és Szlovákia már valamivel magasabb adattal büszkélkedhetett, megközelítve a 60%-ot. A Cseh Köztársaság 65,76%-os foglalkoztatási rátája jóval magasabb, és egyetlenként a régiós országok közül, az OECD átlagot is meghaladta. Az OECD átlaga egyébként a vizsgált időszakban 64,87% volt. A régióban a legnagyobb, közel tízszázalékos lemaradásban Magyarország volt mind a vezető cseh adathoz képest, mind az OECD átlaghoz képest (4. táblázat).

4. táblázat: Munkanélküliség és foglalkoztatás a munkaképes korú lakosság százalékában 2010-2012

	Átlagos munkanélküliségi ráta	Foglalkoztatottsági ráta
Csehország	6,99%	65,76%
Lengyelország	9,81%	59,32%
Magyarország	11,83%	56,14%
Szlovákia	14,04%	59,32%

*Forrás: Organisation for Economic Co-operation and Development Factbook 2010-2014
Economic, Environmental and Social Statistics*

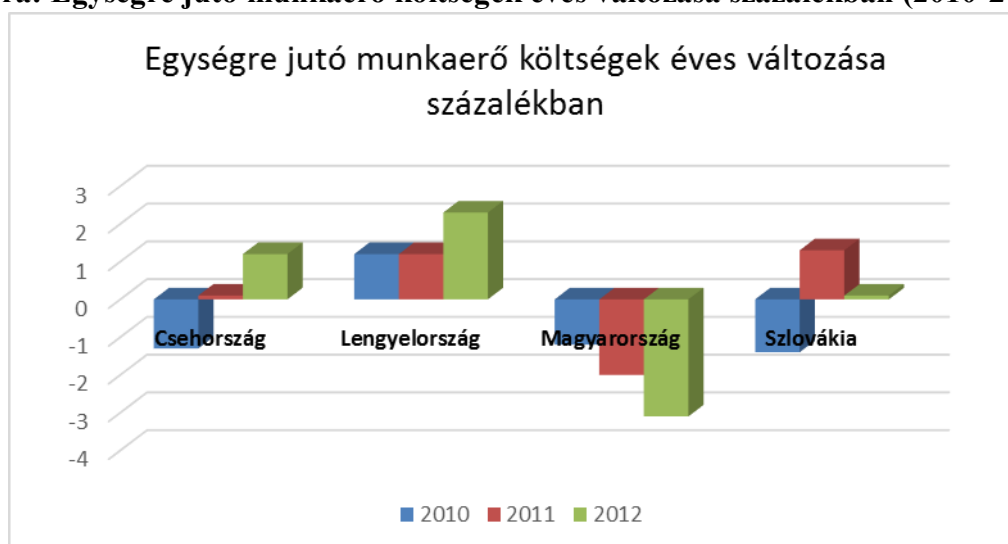
Ugyanezen időszak alatt érdemes azt is megvizsgálni, hogyan alakult éves szinten az átlagosan ledolgozott munkaórák száma az egyes országokban. Ez az adat jó indikációt jelent a munkaerő hatékonyságra vonatkozóan, hiszen azt mutatja meg éves szinten, hogy a munkavállalók részéről átlagosan mennyi munkaórára volt szükség a GDP előállításához. A két legalacsonyabb értékkel Szlovákia és a Cseh Köztársaság rendelkezett: Szlovákia 1785, míg Csehország 1800 átlagosan ledolgozott órával. Magyarország állt a harmadik helyen 1888 ledolgozott órával. A legtöbbet ezen adatok alapján a lengyeleknek kellett dolgozniuk éves szinten, átlagosan 1929 órát. Ha ezeket az adatokat nemzetközi összehasonlításban is megvizsgáljuk, akkor az OECD átlaghoz képest az látszik, hogy még a Cseh Köztársaság és Szlovákia munkavállalói is többet dolgoztak az OECD átlagnál, de Magyarország és Lengyelország esetében ez a különbség már számottevő volt. Az OECD átlaga 1765,49 ledolgozott óra.

Ha a hatékonysági mutatókat tovább vizsgáljuk, akkor egy nagyon fontos mérőszám nem maradhat ki az elemzésből: az egységnyi munkaerő költség változásának alakulása az egyes közép-európai gazdaságokban. Az országok versenyképességének alakulása szempontjából érdekes, hogy milyen mértékben emelkedett az egységre jutó munkaerő költség. Adatok az OECD statisztikák alapján a 2010-2012-es évekre vonatkozóan állnak rendelkezésre (1. ábra).

Általánosságban megállapítható, hogy az egységre jutó munkaerő költség változása alapvetően követte a nemzetgazdasági teljesítményeket. Így például Magyarország esetében munkaerő költség-szint csökkenésről beszélhetünk. A csökkenés mértéke 2010-ben 1,2 százalékos, 2011-ben 2 százalékos, míg 2012-ben 3,1 százalékos volt. Ugyanakkor közismert, hogy a pénzügyi válság következményeként Magyarország szenvedte el a legnagyobb GDP csökkenést is a régióban. 2009-ben 6,9%-os GDP csökkenést regisztráltak. Így nem meglepő, hogy egy romló teljesítményt, visszaesést mutató gazdaságban az egységre jutó munkaerő költség változása is csökkenő tendenciát mutatott.

Ugyanakkor az általános tendencia Európában és Közép-Európában is az volt, hogy a kezdeti 2010-re vonatkozó csökkenést követően, ha szerény mértékben is, de növekedés következett be a 2011-2012-es években. Csehország esetében például a 2010-es 1,3 százalékos csökkenés után, 0,1 százalékos, illetve 1,2 százalékos növekedés következett. Szlovákia is ezt a trendet követte, 1,4 százalékos csökkenés után 1,3 illetve 0,1 százalékos enyhe emelkedés mutatkozott. Lengyelország teljesített ezen a területen a legjobban, hiszen minden évben emelkedést regisztráltak az egységnyi munkaerő költségek változása terén is. A lengyel gazdaság teljesítménye magyarázattal szolgált erre, hiszen Lengyelország volt az egyetlen ország nemcsak a közép-európai régióban, hanem az OECD országok között is, amelynek GDP-je nem csökkent egyetlen évben sem a pénzügyi gazdasági válság alatt, majd az azt követő években sem. A beruházások alakulását mutató OECD statisztikák is visszatükrözik mindezt.

1. ábra: Egységre jutó munkaerő költségek éves változása százalékban (2010-2012)

Forrás: Organisation for Economic Co-operation and Development Factbook 2010-2014
Economic, Environmental and Social Statistics

A humán költség hatékonyságának mérése

A pénzügyi válság egyik következményeként a transznacionális cégek szinte minden üzleti tevékenységüket érintő területen igyekeztek hatékonyság javító lépéseket megtenni, hogy ellensúlyozzák a versenyképességüket sújtó negatív hatásokat. Alapvetően a költséghatékonyság javítására törekedtek minden területen. Költségracionalizálási programokat indítottak, de a legnagyobb figyelmet a humán erőforrás hatékonyság és a humán költséghatékonyság javítása kapta.

A Price Waterhouse Coopers által készített összefoglaló elemzés (PWC 2012) részletesen áttekintette és elemezte a transznacionális cégek humán erőforrás hatékonyság javító stratégiáit. A PWC szakemberei bemutatták a nemzetközi szinten legszélesebb körben alkalmazott mérőszámokat a humán erőforrás hatékonyság mérésére, így az Árbevétel/Teljes munkaidős összlétszám (Revenue/FTE) és a Munkabér jellegű költségek / Árbevétel (Employee related costs/ Revenue) mutatókat. Az emberi erőforrás menedzsment területén dolgozók hosszabb idő óta használják a humántőke megtérülési mutatót (Human Capital Return on Investment HC ROI).

Ez a mérőszám azt mutatja meg, hogy a human tőkébe történt befektetés (a részükre kifizetett bérjellegű költségekbe történő beruházás) milyen megtérülést eredményezett. Az alkalmazott számítási módszer ennek megfelelően:

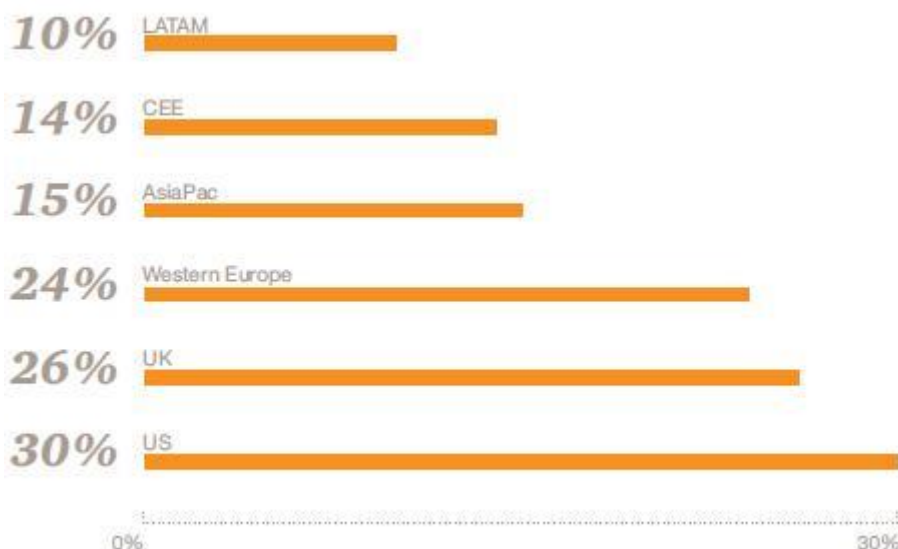
$$\text{Árbevétel-Nem bérjellegű költségek/Teljes munkaidős létszám} \cdot \text{Átlagos bérjellegű javadalmazás.}$$

A pénzügyi válságot követő években általános tendenciaként az volt megfigyelhető, hogy az egyes cégek árbevételében a fizetőképes kereslet csökkenésével összhangban csökkenés mutatkozott. Így jelentős visszaesés mutatkozott a gépgyártás, járműipar, vegyipar területén működő cégek esetében.

Más területeken a cégek jobb teljesítményt tudtak felmutatni, és ellenállóbbnak bizonyultak a válság negatív hatásainak kezelésében. A gyógyszeripari, kiskereskedelmi cégek tartoztak, többek között, ebbe a csoportba.

A human erőforrás hatékonyság területén az európai cégek általában hátrányból indultak. Emellett lassabban és csak szerényebb mértékben tudták javítani pozícióikat nemzetközi versenytársaikhoz képest, hiszen történelmileg kialakult magas bérköltségek, kiterjedt munkavállalói jogokat és kedvezményeket elismerő jog és intézményrendszer működött Európában. A trendeket jól szemlélteti (2. ábra)

2. ábra: Munkabér jellegű költségek az árbevétel százalékában

Forrás: Személyi jellegű kiadások és árbevétel aránya, PWC (2012) 13. old.

Az európai viszonylag magas humán erőforrásköltségek nemcsak a társadalmi gazdasági örökség részeként alakultak ki. Ezek magas szintje egyben tükrözte az európai gazdaságok fejlettségének szintjét is. A magas human erőforrás költségszint fennmaradását egy korábbi elemzés (Hárskuti, 2012) szerint az is támogatta, hogy a pénzügyi válság egyik negatív következményeként a cégek elhalasztották a fiatal, jól képzett, ám kevesebb gyakorlattal rendelkező szakemberek felvételét. Ezek az új fiatal munkavállalók alacsonyabb bérekkel is megelégedtek volna. A fiatal munkavállalók felvételének elhalasztása mellett, a cégek a leépítések során is elsőként a fiatalabb munkavállalóktól váltak meg. Úgy tűnt, hogy a nemzetközi cégek felső vezetése jobban bízott a nagyobb tapasztalattal rendelkező, a munkaadó irányában hosszabb időn keresztül lojalitást bizonyító munkatársakban. Úgy vélték, hogy a tapasztalt és hűséges munkatársak erőfeszítései és hozzáállása nagyobb garanciát jelentenek a válságból történő kilábalásra. Ezen tényezők alapján nem meglepő, hogy a humán erőforrás hatékonysági mutatószámok is folyamatosan romló tendenciákat jeleztek. Sok esetben csökkenő, vagy stagnáló árbevétel mellett, az alacsonyabb költségszintet képviselő fiatalabb munkavállalók felvétele elhalasztásra került, vagy a cégek elsőként őket küldték el a munkavállalók közül. Ezzel a jelenséggel már a válság során foglalkozott egy felmérés (Eurobarometer, 2010). Rávilágított arra is, hogy a fiatal munkavállalók milyen extra nehézségekkel szembesültek a pénzügyi-gazdasági válság következményeként.

A közép-európai országok versenyképességének alakulása nemzetközi összehasonlításban

A közép-európai országok versenyképességének alakulása különösen nagy figyelmet érdemlő terület. Az áttekintés és elemzés az Európai Unió által készített Európa 2020 Stratégia versenyképességgel foglalkozó beszámolója alapján (The Europe 2020 Competitiveness Report, World Economic Forum 2014), és az előző részekben bemutatott területekre vonatkozó következtetések figyelembe vételével készült. Az Európa 2020 stratégia keretében az Európai Unió alapvető célul tűzte ki versenyképességének javítását, és ennek megvalósítása érdekében konkrét stratégiai célokat jelölt meg. A tudás alapú társadalom, azaz az intelligens fejlődés, a fenntartható fejlődés és a gazdasági, szociális kohézió előmozdítása révén az inkluzív fejlődés képezik ennek a stratégiának az alappilléreit. Az európai versenyképesség javítása érdekében a stratégia megalkotói szerint tudásra és innovációra, az új technológiákra építő fejlesztésekre van szükség. Ezek egyúttal hatékony, takarékos, és a jövő számára fenntartható módon történő beruházásokat jelentenek. Mindamelllett a társadalom egésze, vagy egyre nagyobb része számára részvételi lehetőséget kell nyújtani a fejlődésben való részvételre, ezzel is erősítve a társadalmi-szociális kohéziót az Európai Unión belül és az egyes tagállamokban.

A három kiemelt stratégiai fontosságú célkitűzést hét meghatározó kezdeményezésre bontották, és ezeken a területeken elért eredmények mérésére versenyképességi indexeket alkalmaztak.

Az intelligens fejlődés területén elért eredményeket mérő indexek azt számszerűsítik, hogy az egyes gazdaságok növekedése milyen mértékben támaszkodik a tudásra, intelligenciára és az innovációra. Figyelembe veszik a vállalati környezet alakulását, az informatikai és telekommunikációs fejlesztéseket, innovációs eredményeket, valamint az oktatás és képzés területeit.

Az inkluzív fejlődés mérőszámai azt követik, hogy milyen mértékben képes a társadalom minden tagja, aki képes és akar is, részt venni a gazdaság fejlődésének előmozdításában. Így kiemelten követik a munkaerő piac alakulását, a foglalkoztatás és a társadalmi kohézió kérdéseit.

A fenntartható fejlődést vizsgálata pedig olyan indexeken keresztül történik, amelyek a környezeti tünkre és a környezetszennyezés alakulására koncentrálnak.

Az egyes stratégiai kezdeményezések mérőszámainak összegzése révén elkészítették az átfogó versenyképességi indexet. A közép-európai országok közül az átfogó versenyképességi index alapján a Cseh Köztársaság teljesített a legjobban. Az elért 18. hely az európai uniós rangsorban a középmezőnyt elérését jelentette, de a többi három közép-európai országhoz országhoz képest egyben a legjobb eredményt is. Igaz a Cseh Köztársaság 2012-ben még ennél is előrébb végzett. A cseh eredmény számszerűsítve az 1-től 7-ig terjedő skálán belül 4,33 volt. Az Európai Unió átlaga 4,56, tehát a cseh eredmény az átfogó versenyképesség tekintetében igen közel volt az uniós átlaghoz.

Lengyelország javuló teljesítményt nyújtva a második legjobb eredményt érte el a közép-európai országok közül, amely ezzel együtt is az Európai Unión belül csak a 22. hely eléréséhez volt elegendő. 3,97 volt a lengyel index értéke. Lengyelországot Szlovákia követte a rangsorban, a 23. helyezéssel a 28 tagország között, 3,91-es index értékkel. Magyarország az utolsó lett a régiós országok között, és az unión belül is a sor végén találhattuk meg a 25. hely megszerzésével és 3,83-as számszerűsített eredménnyel (5. táblázat).

5. táblázat: Általános versenyképességi index 2014

	2013	
	Helyezés (EU tagok)	Index értéke (1-7)
Csehország	18	4,33
Lengyelország	22	3,97
Magyarország	25	3,83
Szlovákia	23	3,91
EU átlag	-	4,56

*Forrás: The Europe 2020 Competitiveness Report, Building a More Competitive Europe (2014)
Joint Research Centre and DG for Regional and Urban Policy*

Érdeemes a fenti eredményeket szélesebb nemzetközi kontextusban is megvizsgálni. Az EU csatlakozásra kandidáló országok közül a legfejlettebb gazdasággal rendelkező Izland 5,15-ös eredményt ért el. A közép-európai régióhoz földrajzilag és gazdaságilag is köthető délkelet-európai régióból Montenegró 4,07-es, Macedónia 3,62-es, Szerbia 3,46-os, míg Törökország 3,87-es eredményt ért el.

Globális kitekintéssel folytatva a BRIC országok átlaga 3,87, míg Oroszország indexe 3,81 volt.

A legfejlettebb gazdasággal rendelkező országok közül például Svájc 5,60-as, Norvégia 5,48-as, és az Egyesült Államok 5,00-ös index értéket értek el.

Ha a részleteket is megvizsgáljuk, és egyes alindexeket is összehasonlítunk, akkor az intelligens növekedés (smart sub growth) területén elért eredmények fontos információkat kínálnak. Ezen a területen is a Cseh Köztársaság érte el a legjobb eredményt a közép-európai országok közül. A cseh index 4,23-as,- az uniós átlag 4,53-as értéket mutatott. Így a Cseh Köztársaság az Európai Unión belüli rangsorban ismét a 18. helyet tudta megszerezni. Lengyelország a régiós országok között a második helyezést, az unión belül a 22. helyezést foglalta el 3,99-es index értékkel. Magyarország az Európai Unióban megszerzett 23. pozícióval és 3,84-es index értékkel következett, és végül Szlovákia zárta a sort Közép-Európában, 3,69-es index- eredménnyel és az unión belül megszerzett 26. hellyel (6. táblázat).

Ha ismét szélesebb nemzetközi kitekintéssel is megvizsgáljuk milyen eredményeket értek el a régióhoz közeli vagy távolabbi országok, akkor elmondható, hogy az EU csatlakozásra készülő Izland eredménye ismét kiváló lett, 4,78-as index eredménnyel. A délkelet-európai országok közül Montenegró 3,85-t, Macedónia 3,59-t, Szerbia 3,33-t, Törökország 3,86-t teljesített.

A BRIC országok átlagos index értéke 3,71, ezen belül Oroszországé 3,73-as eredmény volt.

A legfejlettebb országok közül Svájc 5,47-es, az USA 5,38-as Norvégia pedig 5,28-as eredménnyel büszkélkedhetett.

6. táblázat: Intelligens fejlődés index

	2013	
	Helyezés (EU tagok)	Index értéke (1-7)
Csehország	18	4,23
Lengyelország	22	3,99
Magyarország	23	3,84
Szlovákia	26	3,69
EU átlag	-	4,53

*Forrás: The Europe 2020 Competitiveness Report, Building a More Competitive Europe (2014)
Joint Research Centre and DG for Regional and Urban Policy*

Ugyancsak érdekes összehasonlításra adnak alkalmat az inkluzív fejlődés mérésére szolgáló indexek (Inclusive growth sub index).

Az inkluzív fejlődés területén ismét a Cseh Köztársaság érte el a legjobb eredményt a közép-európai országok közül. Sőt az Európai Unión belül elért 13. helyezése egyben azt is jelentette, hogy a Cseh Köztársaság ezen a területen a tagországok mezőnyének első felében végzett.

A másik három régiós ország nagyjából ugyanolyan eredményeket ért el. A rangsorban is igen közel kerültek egymáshoz, Szlovákia a 21. helyet, Magyarország a 22. helyet, és Lengyelország a 23. pozíciót foglalta az Európai Unión belül, sorrendben 4,60, 4,13, és 3,88 index értékekkel. Az Európai Unió átlagos inkluzív indexe 4,57 volt (7. táblázat).

Az EU tagjelölt országok ezen a területen elért eredményei alapján a legjobban teljesítő természetesen Izland, 5,38-as index-szel. A délkelet-európai régiót ismét Montenegró vezeti 4,16-os eredménnyel, majd Macedónia következik 3,88-cal. Szerbia indexe 3,51, Törökország 3,91-t ért el.

A BRIC országok átlaga 4,11, az orosz index 4,03 volt. Svájc 5,74-t, Norvégia 5,64-t kapott. Ezen a területen az Egyesült Államok valamivel halványabb teljesítményt mutatott, melyet a 4,75-ös index is mutat.

7. táblázat: Inkluzív fejlődés index

	2013	
	Helyezés (EU tagok)	Index értéke (1-7)
Csehország	13	4,60
Lengyelország	23	3,88
Magyarország	22	3,92
Szlovákia	21	4,13
EU átlag	-	4,57

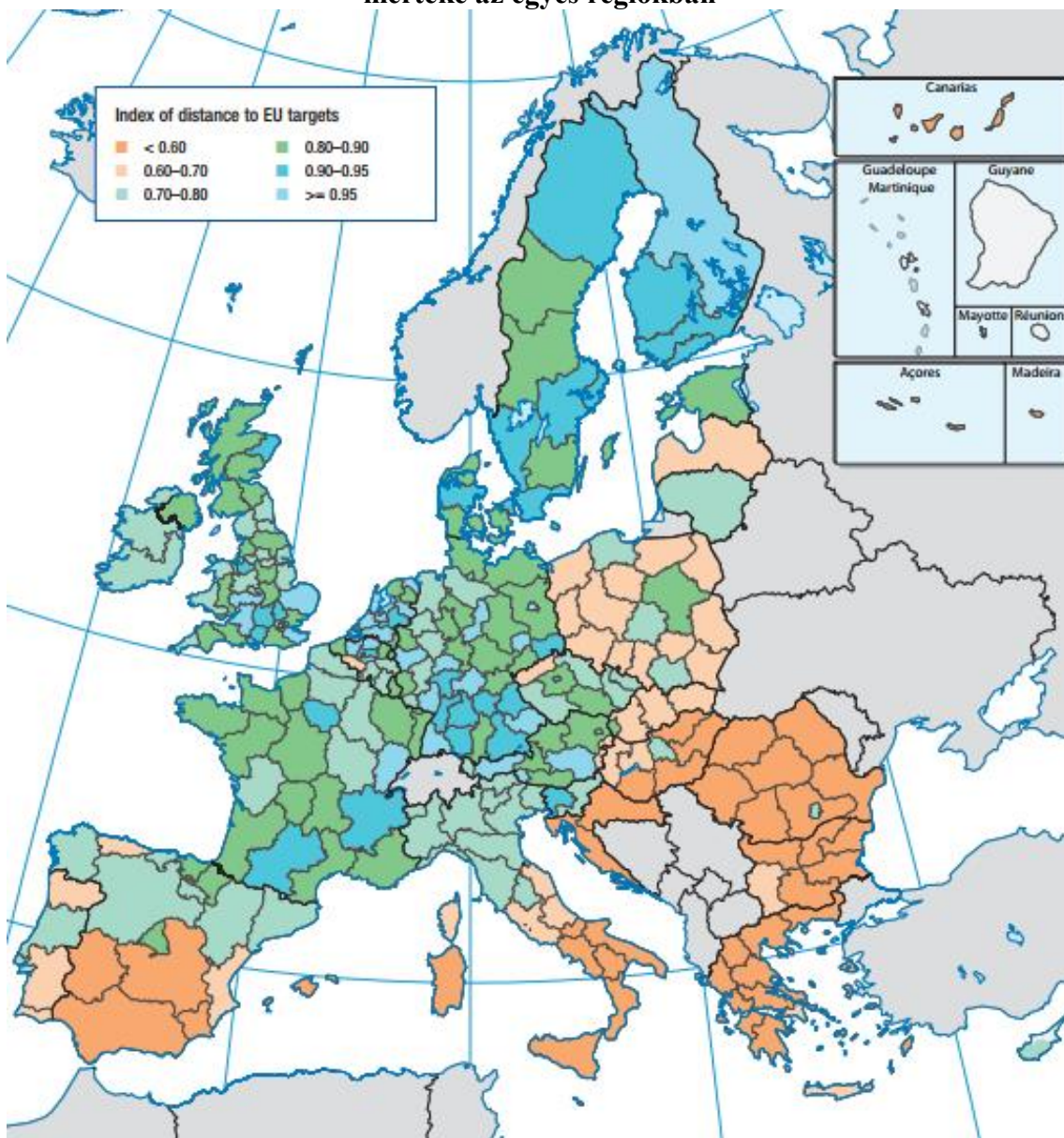
*Forrás: The Europe 2020 Competitiveness Report, Building a More Competitive Europe (2014)
Joint Research Centre and DG for Regional and Urban Policy*

Érdekes további adat, hogy a munkaerő piac és a foglalkoztatás területén is a Cseh Köztársaság állt a közép európai régió élén, sőt az unión belül elért 14. helye is kedvezőnek mondható. A többi három közép-európai ország teljesítménye jóval gyengébb, melyet a rangsorban elért helyezések is tükröztek: Szlovákia a 19. helyen végzett, Magyarország a 24. helyen, Lengyelország a 26. pozíciót foglalta el.

Végül érdemes az Európai Unió régiós fejlettségi szintjeit bemutató térképre is egy pillantást vetni. Az Európa 2020 stratégia térképe azt mutatja meg, hogy az egyes régiók milyen eredményeket értek el az uniós célkitűzések megvalósításának területein. (3. ábra).

3. ábra: Európa 2020 Index –2011-es EU célkitűzések megvalósításának mértéke az egyes régiókban

*Forrás: The Europe 2020 Competitiveness Report, Building a More Competitive Europe (2014)
Joint Research Centre and DG for Regional and Urban Policy*

Az eddig bemutatott indexek alapján elvégzett elemzést megerősítve ezen a térképen is jól látható, hogy a Cseh Köztársaság érte el a legjobb eredményeket a célkitűzések megvalósítása során. Lengyelország fejlődése is viszonylag kiegyensúlyozott. Szlovákia jelenleg Magyarország előtt jár. Magyarország előtt még számos megvalósításra váró feladat maradt.

Összegzés

A közép-európai országokba irányuló külföldi működőtőke befektetések és a működőtőke állomány változásának, a munkaerő költségek és a munkaerő hatékonyságának valamint a legfrissebb európai uniós versenyképességi indexek áttekintésének alapján néhány trend egyértelműen kirajzolódott.

Egyes években és néhány területen ingadozás, vagy egyedi mozgás bekövetkezhetett, de hosszabb időszakot vizsgálva a pénzügyi gazdasági válságot követően az egymással is kölcsönös összefüggésben lévő adatsorok és jelzőszámok az alapvető tendenciákat csak megerősítették.

A külföldi befektetők szemében a közép-európai országok között a Cseh Köztársaság tőkevonzó képessége, gazdaságának versenyképessége vonzónak számított, Lengyelország is sok területen javítani tudott pozícióján, sőt megállapítható, hogy a válságból is megerősödve tudott kikapaszkodni.

Szlovákia számos területen átlagosan jól teljesített, míg Magyarország némiképpen veszített kezdeti helyzetelőnyéből. A munkaerő költségek és a humán erőforrás hatékonyság is a közép-európai országok gazdasági teljesítményével összhangban alakult. Természetesen az Európai Unió 2020 stratégiájának megvalósítása során készített versenyképességre vonatkozó felmérések is ezeket a trendeket tükrözték.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a közép-európai országok továbbra is érdekes és vonzó lehetőségeket kínálnak a nemzetközi befektetők számára, és bár az utóbbi években felerősödött a differenciálódási folyamat az egyes országok nemzetközi versenyképességét illetően, megfelelő stratégiával mindegyik ország számára további komoly növekedési lehetőségek nyílhatnak.

Felhasznált irodalom és források

Hárskuti, J. (2012). *Foreign Direct Investments and Human Resource Efficiency Improvement Measures of Multinational Companies in the Central European Countries*. (on-line) Hozzáférés: <http://kdem.vse.cz/resources/relik12/sbornik/download/pdf/49-Harskuti-Janos-paper.pdf> (olvasva: 2014. július 10.)

Organisation for Economic Co-operation and Development Factbook 2010 Economic, Environmental and Social Statistics

Organisation for Economic Co-operation and Development Factbook 2011 Economic, Environmental and Social Statistics

Organisation for Economic Co-operation and Development Factbook 2012 Economic, Environmental and Social Statistics

Organisation for Economic Co-operation and Development Factbook 2013 Economic, Environmental and Social Statistics

Organisation for Economic Co-operation and Development Factbook 2014 Economic, Environmental and Social Statistics, (on-line) Hozzáférés: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-factbook_18147364 (olvasva: 2014. július 10.)

PWC (2012): Key trends in human capital 2012 - A global perspective (p. 13), (on-line) Hozzáférés: http://www.pwc.com/hctrends2012?WT.mc_id=hr-keytrends_gx+Animated+Logo (olvasva: 2014. július 10.)

The Europe 2020 Competitiveness Report, Building a More Competitive Europe (2014) Joint Research Centre and DG for Regional and Urban Policy, © EuroGraphics Association for the administrative boundaries, (on-line) Hozzáférés: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Europe2020_CompetitivenessReport_2014.pdf (olvasva: 2014. július 10.)

The United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Prospects Survey 2014

The United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Report 2014 – Czech Republic

The United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Report 2014 – Hungary

The United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Report 2014 – Poland

The United Nations Conference on Trade and Development, World Investment Report 2014 – Slovakia